

Profilmrådet ”Lärande i samhälleliga miljöer och gemenskaper”

A. Fenomen och Scenario

Profilmrådet ”Lärande i samhälleliga miljöer och gemenskaper” spänner över ett centralt område för när vi lär och hur vår kunskap utvecklas – det lärande, som understött av IKT, försiggår under vår fritid, i arbetet och som sker ständigt i ett samhälle som alltmer blir ett ”lärande samhälle”.

Ett lärande samhälle med stöd av ny teknik präglas av ett ökat informations- och mediautbyte. Mediabruset i kombination med ökad användning av Internet skapar nya former för lärprocesser, tätt sammanvävda med vårt vardagliga liv. Information hämtas, bearbetas och omstruktureras av individer och av grupper i nätverksliknande konstellationer. IKT och media blir plattformar för nya lärprocesser.

IKT skapar förutsättningar för gränsöverskridande former för utbildning som integrerar såväl när- som distansutbildningsinslag i lärprocessen. Lärande sker inte enbart inom skolans regi, utan mer och mer under vårt arbetsliv och i vår vardag. I arbetslivet har lärande även förändrats från kompetensdagar till att alltmer ske kontinuerligt. Kompetensutveckling och utvecklandet av ”Lärande organisationer” blir slagord för företagens syn på sin egen framtid, där lärande anses vara nyckeln till framgång. Utbildningar och lärande kan förskjutas i tiden, där starten kan vara formell utbildning och det fortsatta lärandet sker i nätverk, eller som en gemenskap på nätet. Sådana gemenskaper, Online Learning Communities (OLC) där lärandet sker med stöd av IT och genom utbyte mellan deltagare, är en väsentlig del i profilmrådet.

Med införandet av IKT tillkommer nya sätt att kommunicera. Jämte läsa, skriva och räkna talas det numera om en fjärde baskunskap, kunskapen om att använda datorer och att hantera information, i vilken individen blir datorlitterat. Profilmrådet avser att orientera om sådana nya former av lärande och därigenom stödja pedagogers arbete att ge stöd åt människors lärande och att finna metoder och utveckla anpassade utbildningsmaterial för olika sammanhang.

Profilmrådet omfattar följande, delvis överlappande områden:

• IKT och utveckling och användning av Online Learning Communities

Med utbredningen av Internet och ökad användning av Internetbaserade kommunikationsmedier är många gemenskaper idag Internetbaserade onlinegemenskaper. Själva mötesplatsen har ofta formen av en hemsida, och en stor del av aktiviteter och kommunikation sker genom e-post eller meddelandesystem, helpdesks, diskussionsforum, nätburna kurser, och videokonferenser. En väsentlig aspekt av denna utveckling är framväxten av OLC, vilken även är relaterad till följande delområden inom profilprogrammet.

• IKT och det lärande samhället

Området omfattar olika former av lärande som sker i samhället, användning och utnyttjande av IKT, förutom i institutionella undervisningsformer. Området är brett och har en övergripande inriktning med frågor som fokuserar samhälleliga tendenser och individuella

konsekvenser av fenomen såsom ett ökat mediautbud, mer frekvent datoranvändning och ökad global kommunikation.

• **IKT och det livslånga lärandet**

Området omfattar tillgång och möjligheter för lärande under en individs hela liv. Inom profilmrådet fokuseras huvudsakligen lärandet efter grund och påbyggnadsutbildningar, som lärande och kompetensutveckling för professionella yrkesverksamma grupper. Tyst kunskap, formellt lärande och skräddarsydda möjligheter för lärande under hela livet, är olika aspekter som förs fram i diskursen om livslångt lärande. Den yrkesverksamme har sannolikt skiftande behov av lärande över tid och ett intressant område för profilmrådet är att utröna hur OLC kan erbjuda sådana ”skräddarsydda möjligheter” för yrkesverksamma grupper och hur lärprocesser i en gemenskap kan bli varaktiga över tiden.

• **IKT och det arbetsintegrerade lärandet**

Lärande och kunskapsbildning betraktas inom det här området som i hög grad integrerat med det dagliga arbetet. Omvänt förutsätter arbetet i allt fler verksamheter ett inbyggt lärande och en mer eller mindre kontinuerlig utveckling av processer och produkter.

B. FoU och Utbildning

B1. Teoretiska perspektiv och metodologisk rational

Profilmrådet är brett och tvärvetenskapligt, och omfattar en rad olika aspekter. Individernas förmåga att använda tekniken är en sådan väsentlig utgångspunkt för gruppens lärande. Datorvana understödjer deltagarnas möjlighet att skapa en kommunikativ kultur för lärande som i sin tur kan leda till varaktighet och kontinuitet i OLC:n. Datorvana är emellertid ett komplext begrepp och frågan hur vi lär kan i ett vidare perspektiv formuleras som ”en fråga hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och omgivning” (Säljö 2000, s. 21). För att studera lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv bör därför enligt Säljö, tre företeelser tas i beaktande:

1. Hur sker utveckling och användning av det intellektuella redskapet OLC?
2. Hur sker utveckling och användning av fysiska redskap som till exempel datorn, och SMS?
3. Hur sker kommunikation och de sätt på vilket människor utvecklat former för samarbete i olika kollektiva verksamheter?

Vi utgår från att de medverkandes lärande är avhängigt de kulturella omständigheter och situationer, inom vilket lärande sker. I ett livslångt lärande finns ett antal sådana olikartade situationer. Den andra teoretiska utgångspunkten är då att lärandet betraktas som ”situerat”, och analyseras som en aktivitet avhängig det sammanhang i vilket det sker. Lärandet ses som ett deltagande i och genom sociala praktiker.

Frågan är då hur den medverkandes sociala praktik gestaltas liksom individens deltagande i en praktik, vars innehåll och utformning skiftar över tiden. I en uppsats om svenska rektorers användning av IKT-resurser har Dick Aurell (2001) visat på svårigheten att integrera IKT-stödet med rektorernas vardagliga praktik. Hur aktiviteter, som OLC, organiseras i eller med den vardagliga praktiken och de effekter det har på lärande och nytänkande är centralt för området. För att förstå OLC:ns roll för de medverkande bör satsningarna därför sättas in i ett organisatoriskt perspektiv.

Den tredje teoretiska utgångspunkten är att användningen av IKT bör förstås som del av en större diskurs, dvs ett avgränsat kunskapsystem, som tar sig uttryck i och formar praktiker (Selander, 2001). Införandet av IKT-stöd kan leda till förändring när den över-

sätts och konkretiseras i de medverkandes praktiker (Hasselbladh, Kallinikos, 2000), men även det motsatta förhållandet kan gälla: införandet och etablering av IKT-stöd och OLC behöver inte nödvändigtvis leda till förändring av den yrkesverksamme arbetsorganisationen eller det sätt på vilket lärandet sker (Ekstedt m.fl., 1999). Införandet av ett IKT-baserat utbildningssystem kan till och med innebära att tidigare former för kompetensutveckling förstärks och därmed reproduceras (Jobring 2001).

Sammanfattningsvis omfattar profilmrådet ett antal olika teoretiska utgångspunkter, där vi frågar oss hur de medverkande tillägnar sig "OLC-resursen", där vi ser lärandet som en aktivitet beroende av sitt sammanhang, och där vi betonar vikten av att betrakta införandet av IKT ur ett bredare samhällsligt diskursivt perspektiv.

B.2 Forskning och utvecklingsprojekt

OLC gruppen bedriver ett antal forskningsprojekt. För närmare information se gruppens hemsida: <http://www.learnloop.org/olc/projekt.htm>

• Kunskapsbildning inom OLC

Projektet består av att beskriva och förklara hur människor skapar kunskap i OLC. Avsikten med forskningen är att skapa en överblick över forskningsområdets omfattning samt bidra till skapandet av terminologi och begreppsapparat. Med fördjupade studier kring läroprocesser och varaktighet är det möjligt att besvara frågor om lärande som ställs inom området för OLC.

• OLC och livslångt lärande

Ett projekt som är ansökt till Vetenskapsrådet och avser OLC och livslångt lärande för yrkesverksamma.

• OLC and The Learning Society

En planerad ansökan till EUs 6e ramprogram med syfte att utveckla frågeställningar som avser utveckling av och varaktiga läroprocesser i OLC.

• Knowshare

Projektet handlar om applikationsutveckling av en modern groupware prototyp för OLC. Prototypen baseras på Peer to Peer teknologi och XML baserad märkning av dokument.

• Administration Learnloop

OLC gruppen administrerar även Open-Source projektet Learnloop som är en fri konferensprogramvara, Groupware, för kollaborativt lärande.

B.3 Utbildning, Kunskapsbildning, Kompetensinsatser

Pedagogisk utveckling

OLC gruppen arbetar kontinuerligt med utveckling av kursformer. En OLC kan tillämpas på en rad olika sätt och ha en rad olika betydelser i utbildningssammanhang. Den kan dels fungera som ett stöd för deltagare som genomgår en viss tidsmässigt avgränsad undervisning och dels fungera som ett stöd för kompetensutveckling över tiden, för deltagare som inte deltar i någon direkt utbildning men som genom text erfarenhetsutbyte med kolleger ökar sin kunskap inom OLCns område. OLC gruppen avser ett verka för utveckling inom båda områdena.

Ett annat utvecklingsprojekt berör relationen mellan distansutbildning och traditionell, sk närutbildning. Utveckling av IKT-stöd för distansutbildning liksom IKT-stödets användning inom närutbildningen gör att de båda formerna av utbildning närmar sig varand-

ra. Syftet är att i framtiden utveckla former och stöd för integrerad när- och distansutbildning. Med ”integrerad” avses i det här sammanhanget att kurser presenteras som en speciell kursform för såväl när- som distansutbildning.

Undervisning och kurser

Profilområdet ger kunskaper om lärande som kan indelas i ett flertal olika inriktningar och perspektiv.

1. En inriktning för profilområdet utgörs av den **teknik** som gemenskaper använder i sin interaktion och kommunikation med varandra. Inriktningen behandlar de flertalet olika ITbaserade tekniska lösningar som används av medlemmar i en gemenskap. Debatt sker om plattformars olika intressenter såsom leverantörer, funktionalitet, behovet av IKT.

2. Den andra inriktningen är **metod och ledning**. I en pedagogs kompetens ligger att kunna utvärdera och planera olika verksamheters utbildningsbehov, vilket behandlas konkret under inriktningen Metod och Ledning. För att förstå förutsättningar för IT baserade gemenskaper att uppstå, utvecklas och bli varaktiga under en längre period, berörs i inriktningen ett flertal aspekter som Implementering, Management och Moderering av gemenskaper.

3. En tredje inriktning väljer vi att kalla **perspektiv**, då den behandlar kunskapssyn och samhällets utveckling med fokus på IT. Filosofin bakom ”Livslångt lärande” och utvecklingen av informationssamhället är exempel på perspektiv, vilka har en mer teoretisk anknuten relation till IKT och lärande. Att skapa gemenskaper och former för arbetsintegrerat och/eller livslångt lärande innebär att ta ställning till en rad olika väsentliga aspekter, såsom den medverkandes delaktighet och möjlighet att påverka en läroprocess. Dessa ställningstagande bygger i sin tur på olika perspektiv och värderingar om kunskap och lärande. Inriktningen presenterar och tydliggör några sådana väsentliga grundläggande perspektiv.

Med utgångspunkten i forskningen om människors lärande i gemenskaper, det livslånga lärandet och utvecklingen av informationssamhället, bildar de olika perspektiven och inriktningarna en teoretisk bas för den kunskap som studenten tillägnar sig. De teoretiska momenten är möjliga att bedriva i samarbeten inom mindre studentgrupper, i vilka studenterna arbetar och lär tillsammans med stöd av konceptet OLC. De erhåller på så vis erfarenheter som de senare använder i sin kommande yrkesroll. Att utveckla lärmiljöer som är anpassade efter en specifik målgrupp kan vara en framtida arbetsuppgift för en student som läser en kurs inom profilområdet ”Lärande i samhälleliga miljöer och gemenskaper”. Det övergripande syftet är att de studerande skall utveckla ett didaktiskt perspektiv på människors aktiviteter inom olika typer av gemenskaper i samhället.

En kurs som spänner över det beskrivna profilområdet omfattar en mängd olika moment, där både teori och praktiska moment är tillämpbara. Kursen sker genom föreläsningar, litteraturstudier, seminarier och bedrivs med stöd av Internetbaserad teknik och en utbildningsportal.

Förslag på kursmoment

Profilområdet berör lärande i näringsliv och övriga institutioner, men även i människors vardagliga användning av IKT. Studenten lär sig olika begrepp och koncept inom området för OLC och ”IKT och lärande”. Förutom traditionella föreläsningar och seminarier, kan

virtuella studiebesök anordnas, likaså lär studenterna genom att lösa uppgifter inom konceptet för OLC.

Studenterna kan söka efter gemenskaper som för dem är intressanta för att vistas i den, bli medlem och samtidigt föra anteckningar om sina upptäckter och upplevelser.

En uppgift kan bestå av att studera de tekniska lösningar som ett flertal gemenskaper använder sig av. Konferenssystem, mailinglistor, mobila artefakter och virtuella miljöer kan vara ett exempel på lärmiljöer som används. Studenten studerar de tekniska funktionerna och relaterar dessa till människors användning av artefakten.

Studenterna kan undersöka olika funktioner för OLC, såsom moderatorns roll, leveratörens funktion, medlemsfunktionen, kommunikation och interaktion inom gemenskaper, pedagogiska metoder m.m. Vidare kan diskussionsseminarier ske via konferenssystem, men även av realtidschatt och videokonferens.

Gruppuppgifter kan formos så att varje medlem leder ett delmoment, i vilket medlemmarna arbetar tillsammans efter de koncept som finns inom OLC. Studenterna lär sig på så vis att leda virtuella gemenskaper och agerar moderator. Studenten ingår i en grupp av fyra, och får en uppgift som löses under en eller två veckors tid. Arbetet sker genom att samtliga tillför material som sedan moderatorm sammanställer för gruppen. Till sin hjälp har grupperna stöd av kunniga forskare inom området.

Examinationsformen kan ske virtuellt, i vilken muntlig och skriftlig presentation är given. Uppgifter presenteras i artiklar, muntliga framställningar med stöd av power-point, eller liknande program.

C. Studenters kompetensprofil och framtida verksamhetsområde

Undervisningens form och innehåll är ständigt under förändring, inte minst genom stöd av och utnyttjande av ny teknik. Likaså förändras synen på vår utbildning: från ett traditionellt perspektiv där utbildningen ses som tidsmässigt avgränsade punktinsatser till att bli en mer långsiktig och kontinuerligt pågående process som på olika sätt, med olika tekniker integreras i arbetet.

Behovet av pedagogiska kompetens inom olika områden ökar i paritet med tillväxten av det s.k kunskapsamhället. En pedagogisk utbildning leder inte längre självklart till en lärartjänst utan pedagogisk kompetens efterfrågas idag inom en rad olikartade tjänster och befattningar.

Genom profilmrådet "Lärande i samhälleliga miljöer och gemenskaper" får studenten en kompetensprofil som svarar mot morgondagens syn på vad lärande och kunskap innebär. Användningen av forum, och skriftliga kommunikation, blir alltmer förekommande oavsett om det är i en gemenskap på nätet eller bara som ett komplement till den ordinarie undervisningen. Även i andra befattningar, tex genom utbildning av säljkåarer, ökar det skriftliga och distansbaserade undervisningsformen vilket gör att kunskap om hur att lära genom och med stöd av nätet är relevant för de flesta befattningar.

Profilområdet ger därför en relevant förståelse och kunskap om former för lärande och undervisning som redan har, och med störta sannolikhet kommer att få. ett allt större genomslag och betydelse för morgondagen.

Främst kan kunskaperna från kursen användas i de kvalificerade yrkesverksamma gemenskaperna och inom det institutionella lärandena, i vilken pedagogen arbetar som utbildningskonsult och utvecklare av pedagogiska lärmiljöer. Tillsammans med andra kompetenser inom området för IKT och lärande kan pedagogen verka som länken mellan gemenskapen och dess verksamhet samt den teknik som används för att genomföra utbildningar och projekt.

Vad som är betydelsefullt är att studenten utifrån ett helhetsperspektiv kan diskutera olika pedagogiska lösningar. Förståelsen för hur samhället utvecklats kommer till pass vid stöd av lärandet för en lärgemenskap, oavsett om gemenskapen är teknikberoende eller inte.

D Referenser och nätverkskontakter

Forskargruppen är nära knuten till, såväl genom personliga uppdrag som genom forskningsprojekt, till KK stiftelsens forskningsprogram LearnIT. Forskningsprogrammet omfattar ett 30-tal doktorander och projektmedverkande som samtliga arbetar inom området Lärande och IT. Gruppen samverkar även med Pedagogiska institutionen vid GU som bedriver en omfattande verksamhet inom forskningsområdet.

OLC gruppen, som ansvarar för profilområdet har därmed ett omfattande kontaktnät som i princip omfattar den mer kvalificerade forskningen i Sverige inom området.

Personal:

Profilområdet är knutet till forskargruppen OLC vid ITuniversitetet

Se <http://quiz.informatik.gu.se/olc>

Referenser

Aurell D., (2002)., *Ledarutveckling på nätet - En undersökning om datorstött samarbete för Rektorer*, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Ekstedt, E., Lundin, R. A., Söderholm, A., & Wirdenius, H. (1999). *Neo-Industrial Organizing. Renewal by Action and Knowledge Formation in a Project-Intensive Economy*. London: Routledge.

Jobring, O, (2001b), När IT-konserverar, i *Lärdilemman i arbetslivet* red; Backman T et.al, Studentlitteratur.

Selander, M (2001) *Mångfaldens problematik – om mötet mellan Ädelreformen och sjukhemmets verksamhet*. BAS, Göteborgs universitet, 2001.

Säljö R., (2000) *Lärande i praktiken*, Prisma, 2000